

Немања МИТРОВИЋ

ПРАКСА ПОВРШНОГ ЧИТАЊА

The European Graduate
School, Saas-Fee,
Switzerland(Kevin Hart. *Maurice Blanchot on Poetry and Narrative: Ethics of the Image*. New York: Bloomsbury Academic, 2023, 254 pp.)

Maurice Blanchot on Poetry and Narrative: Ethics of the Image пета је књига песника и филозофа Кевина Харта посвећена делу Мориса Бланшоа. Харт је претходно приредио три зборника о овом аутору: *Nowhere Without No: In Memory of Maurice Blanchot* (2004), *The Power of Contestation: Perspectives on Maurice Blanchot* (2004, са Џефријем Хартманом) и *Clandestine Encounters: Philosophy in the Narratives of Maurice Blanchot* (2010). Поред тога, Харт је написао и књигу *Dark Gaze: Maurice Blanchot and the Sacred* (2004), у којој заступа тезу да је Бланшоово превазилажење феноменологије повезано с различитим аспектима контемплативне и мистичке традиције хришћанства. Хартова најновија књига доноси нам дванаест текстова о Бланшоу који су објављени у различитим часописима или представљени на конференцијима после дела *Dark Gaze* (у периоду између 2005. и 2019. године). Из тог разлога, ова књига није усредсређена само на једну тему као претходна, али ипак има идентичан приступ: различите теме, укључујући и Бланшоов атеизам, размотрене су из хришћанске перспективе.

У уводу књиге *Maurice Blanchot on Poetry and Narrative*, Харт наводи да је један од разлога за објављивање овог дела његово неслагање са савременим читањима Бланшоа. Он сматра да је Бланшо и даље читан, али да нова генерација читалаца беспоговорно прихвата Бланшоове ставове и појмове, што је довело до настанка „догматских бланшооваца“. Хартов став о постојању „догматских бланшооваца“ је збуњујући, јер смо последњих година сведоци разноврсних и често оштро супротстављених приступа Бланшоу. На пример, у делима Жан-Лик Нансија и Мишела Сирје Бланшоова политичка мисао и његово разумевање заједнице су радикално оспорени, док, наспрот њима, Лесли Хил и Кристофер Финск истичу још увек непрочитани револуционарни потенцијал Бланшоовог стваралаштва.¹ Постоје и други примери: Ајша Ливијана Месина у својој књизи

1 Овде издвајамо само неколико наслова: Jean-Luc Nancy, *La Communauté désavouée*

The Writing of Innocence: Blanchot and the Deconstruction of Christianity (2022) разматра сличну тему као Кевин Харт, али из дијаметрално супротне перспективе. У протеклих неколико година појавиле су се различите књиге које покушавају да повежу Бланшоову теорију слике и студије филма. Нека од тих дела су: *Blanchot and the Moving Image: Fascination and Spectatorship* (2017) Калума Вата, *Cinematic Art and the Reversal of Power: Deleuze via Blanchot* (2022) Јудина Брента Јанга, *Noir and Blanchot: Deteriorations of the Event* (2020, ноар из наслова односи се на амерички филм ноар) Вилијама С. Алена, а ускоро се очекује и нова књига Џефа Форта *Effacements: Blanchot, the Deathly Image, and the Cinema of Disfiguration*. Поред ових дела треба навести и две књиге објављене прошле године које покушавају да успоставе везу између Бланшоове теоријске мисли и технологије, екологије и постхуманог: *Art and Technology in Maurice Blanchot* (2023) Холи Лонгстаф и *Blanchot, Ecology and Contemporary Fiction: The Thought of the Disaster* (2023) Џонатана Боултера. Кад имамо у виду разноврсност поменутих тема и приступа, Хартова теза о догматизму нових проучавалаца Бланшоа постаје тешко одржива.

Први део књиге под насловом „On Poetry” доноси нам текстове који се баве местом и улогом Малармеа, Хелдерлина и Шара у Бланшоовом стваралаштву. Проблем који је карактеристичан за целокупан Хартов приступ у његовој најновијој књизи постаје видљив већ ома рано, већ у првом есеју („Blanchot’s Mallarmé”). Хартова основна теза је следећа: читајући Бланшоове текстове о Малармеу (првенствено оне из *Књижевної пројектора*) нећемо много сазнати о Малармеу. Они заправо говоре о самом Бланшоу и његовом разумевању књижевности и песничког искуства. Међутим, једанаеста фуснота у Хартовом есеју нас упућује на текст Леслија Хила „Blanchot and Mallarmé” који је објављен 1990. године у 105. броју часописа *Modern Language Notes*. Хил у овом тексту заступа потпуно другачије гледиште од Харта, али осим упућивања на поменути текст, аутор књиге *Maurice Blanchot on Poetry and Narrative* ни на једном месту не наводи Хилове аргументе нити ступа у дијалог с њима. Једноставно прескакање аргументације која му не одговара чини да Хартов закључак о односу између Бланшоа и Малармеа изгледа као недорађен и недовољно промишљен.

Други део Хартове књиге носи наслов „On Friendship” и садржи следеће есеје: „Blanchot’s Weil”, „The Aggrieved Community” и „The Friendship of the No”. Наслов овог дела књиге је чудан јер се ни на једном месту не помиње Бланшоово разумевање пријатељства које је кључно за његово касније схватање политике. Есеј „The Aggrieved Community” бави се Нансијевом критиком Бланшоа. Првобитно

(2014), Michel Surya, *L’autre Blanchot: L’écriture de jour, l’écriture de nuit* (2015), Christopher Fynsk, *Last Steps: Maurice Blanchot’s Exilic Writing* (2013) и Leslie Hill, *Blanchot politique* (2020).

је објављен 2019. године, али не садржи ништа што већ не постоји у књизи Леслија Хила *Nancy, Blanchot: A Serious Controversy* (2018). Текст „The Friendship of the No” је заправо предговор који је Харт написао за избор из Бланшоових политичких списа (*Political Writings, 1953–1993*) из 2010. године и бави се проблемом Бланшоовог писања за десничарске новине и часописе током тридесетих година прошлог века. У питању су текстови које је Мишел Сирја искористио за напад на Бланшоа у књизи *L'autre Blanchot: L'écriture de jour, l'écriture de nuit* (2015) и на коју је Лесли Хил одговорио минуциозном одбраном Бланшоа у књизи од преко пет стотина страна, *Blanchot politique: Sur une reflexion jamais interrompue* (2020). Хартов текст не доноси преглед нити упућује на нове моменте у дебати око Бланшоових политичких ставова која траје од 2010, када је његов текст иницијално објављен, па до данас. Није никакав проблем поново објавити текстове који су већ једном објављени, али ако су од периода њиховог објављивања нове информације и увиди постали доступни, онда ти текстови захтевају и ревизију и допуну. Док то не буде учињено, они ће изгледати површни и застарели.

Такође, „The Friendship of the No” наводи цитат из Бланшоове књиге фрагмената, *Корак (не) на ону сцрану*: „Све мора да се избрише, све ће бити избрисано“ и сличну реченицу која се налази на маргини Бланшоовог писма Рожеу Лапорту („Све се брише, све ће бити избрисано“), а које је било намењено Филипу Лаку-Лабарту. Потом Харт наводи пример из *Књижевної њросџора*, као и реченицу из Бланшоовог писма Дионису Масколу која гласи: „Ништа не сме, ништа неће остати скривено.“ Тема брисања (*l'effacement*) изузетно је важна за Бланшоа и не јавља се само у *Корак (не) на ону сцрану* и у писму Рожеу Лапорту, већ и у „Лудилу дана“, као и у насловном есеју о Жоржу Батају из књиге *L'Amicitie* (1971). Хартово површно читање овде прави вештачку опозицију између два става приписана Бланшоу и такво читање веома је блиско оном Нансијевом из *Maurice Blanchot, Passion politique* (2011). Међутим, брисање има кључну улогу у Бланшоовом схватању одговорности и то је нешто што код Харта остаје у потпуности неистражено.²

2 О вези између брисања и одговорности код Бланшоа Кристофер Финск пише у тексту под насловом „Место пријатељства: Морис Бланшо и Робер Антелм“, који је преведен на наш језик и доступан на сајту Радничке комуне ЛИНКС: <https://komunalinks.com/home/2016/6/22/mesto-prijateljstva> (приступљено: 24.6.2024.) Текст је оригинално објављен на енглеском језику 2013. године у 48. броју часописа *Danish Yearbook of Philosophy*. У овом тексту стоји: „Бланшоову изјаву (‘Све се брише, све ће бити избрисано’) би неки ускогрудиле или површни читалац могао протумачити као да наговештава да су његови предратни ставови, попут актуелне дебате у коју се Бланшо упетљао, били у крајњој линији од занемарљивог значаја (такав суд би несумњиво обухватио сав његов рад). Али Бланшоова намера свакако је сасвим другачија. Он наговештава да је Тодоров промашио прави смисао историје коју је прошао (оно што Бланшо понекад назива ‘смислом смисла’), наиме, у покрету брисања – дакле ван било каквог „историјског“ смисла или истине – коме се Бланшо посветио у свом после-

Хартов есеј „Blanchot's Weil” објављен је првобитно у зборнику *Simone Weil and Contemporary Philosophy* (2017) и много више пажње посвећује делу ове ауторке него Бланшоу. Поменути текст нам ништа не говори о кључном месту Бланшоовог есеја о Симон Вејл „L' affirmation (le désir, le malheur)” у структури дела *L'Entretien infini* (1969). Из тог разлога изгледа као да је залутао у Хартову књигу о Бланшоу. Међутим, ствари су могле бити много другачије да је Харт уложио труд да пажљивије прочита Бланшоа. У књизи *Maurice Blanchot, Partenaire invisible* (2008), Кристоф Бидон истиче како је Бланшоово занимање за филозофију Симон Веј инспирисано Левинасом и књигом Гершома Шолема *Les grands courants de la mystique juive* (1950). У есеју „L' affirmation (le désir, le malheur)”, Бланшо разматра дело Симон Веј уз помоћ Исака Лурије, јеврејског мистика из шеснаестог века. Пошто је направио везу између С. Веј и јеврејског мистицизма, Бланшоов следећи корак биће да разумевање несреће (*le malheur*)³ примени на читање *Људске врсте* Робера Антелма. Да је следио ове трагове, Харт би врло лако направио везу између другог и четвртог дела своје књиге („On Being Jewish”), али то се није догодило.

У трећем делу књиге под насловом „On Narrative” налазе се Хартови текстови посвећени *Томи Мрачном*, Левинасовом читању Бланшоове приче „Људило дана” и етици слике. Непостојање темељног читања примарне и секундарне литературе основни је недостатак и овог сегмента Хартове књиге. На пример, у тексту „Lès-Poésie?: Levinas reads *La folie du jour*”, Харт прави грешку карактеристичну за већину интерпретатора Бланшоа: за њега је спољашњост (*le dehors*) просторно одређена. Међутим, код Бланшоа, она никад није просторно одређена, већ је спољашњост управо зато што јој се никада не може одредити место. Њена временитост је парадоксална и у питању је она временитост из Бланшоове верзије мита о Орфеју (есеј „Орфејев поглед” из књиге *Књижевни љросћор*). Спољашњост је привлачност или страст, никако неко место. Последњи текст у овом делу Хартове књиге је „Ethics of the Image” и првенствено се бави проблемом слике формулисаном у Бланшоовом есеју „Две верзије имагинарног”. Харт је у праву кад пише како ће се овом проблему Бланшо стално враћати, али упућује само на есеј о Гастону Башлару под насловом „Vaste comme le nuit” из књиге *L'Entretien infini*. Међутим, кад говоримо о етици слике после *Књижевној љросћора*, много је важнији један други есеј из *L'Entretien infini* под насловом „Parler

ратном размишљању и писању. Поента коју овде наговештавам промолиће се тек током ове дискусије. Али у антиципацији мојих закључака, дозволите ми да нагавестим како Антелм Бланшоу пружа однос према искуству историје који није доступан подручју 'историје'. Другим речима, он пружа, у изрицању брисања, отварање према катастрофи које Бланшо истиче у први план током писања.“

3 У енглеским преводима Бланшоових дела *le malheur* се преводи као *affliction*.

se n'est pas voir", као и Бланшоова реинтерпретација мита о Нарцису из књиге *L'Écriture du désastre* (1980). Ипак, Харт не посвећује довољно пажње овим референцама.

Последњи део Хартове књиге носи збуњујући наслов „On Being Jewish”, јер се ни на једном месту не разматра Бланшоов есеј с истим насловом („Être juif”) из дела *L'Entretien infini*. Поменуто Бланшоово дело брижљиво је компоновано, и у њему, после есеја о Симон Веј, следи сегмент насловљен „L'indestructible”, који чине есеји „Être juif” и онај о Роберу Антелму („L'espèce humaine”). Харт уопште не узима у обзир значај овог редоследа и распореда текстова, тако да његовој анализи недостаје кохерентност која постоји у изворнику. Његов есеј „The Third Relation” доноси размишљања о Бланшоовом атеизму која су претходно већ изложена у књизи *Dark Gaze*. Бланшоов отклон од феноменологије се у овом тексту тумачи преко Жан-Лица Мариона, Светог Августина и Томе Аквинског.

Есеј „From *The Star* to *The Disaster*” покушај је упоредног читања Бланшоове књиге *L'Écriture du désastre* и Розенцвајгове *Der Stern der Erlösung* (1922), док у последњем тексту „The Absolute Event of History: The Shoah and the Outside” Харт формулише тезу како сопство у концентрационом логору није уништено, већ да је патња којој су затвореници били изложени код њих заправо стварала истрајност да се јаство искаже.⁴ Ово неслагање и с Бланшоом и с Антелмом враћа нас Хартовом процесу грађења аргументације, с којим смо се већ сусрели у првом тексту књиге *Maurice Blanchot on Poetry and Narrative*. Можда је Харт заиста у праву и можда Бланшо греши у свом опису онога што се догађало са субјектом и његовим сопством у концентрационом логору, али неопходан услов доласка до једног другачијег становишта би требало да буде пажљиво читање – како Бланшоовог текста тако и оних које тумачи (на пример, Антелмовог дела *Људска врста*).

Остаће загонетка зашто је озбиљан проучавалац Бланшоовог дела дозволио себи објављивање једног оваквог списка. Основна одлика Хартове претходне књиге о Бланшоу, *Dark Gaze: Maurice Blanchot and the Sacred*, била је неуобичајена и хришћанска перспектива из које је она написана, али то је било озбиљно и провокативно дело. За разлику од поменутог дела, *Maurice Blanchot on Poetry and Narrative* доноси нам изостанак пажљивог читања који се кристалише и као очигледан недостатак и као главна особина Хартове књиге. Овакав приступ чини да основне тезе Хартових текстова изгледају произвољно и неаргументовано, а књига у целини као неозбиљна и површна.

4 Кевин Харт није једини који заступа овакво становиште. Можемо га наћи код Колина Дејвиса у тексту „Duras, Antelme, and the Ethics of Writing” објављеном у 1997. у часопису *Comparative Literature Studies* (vol. 34, no. 3) и, у мањој мери, у књизи Мартина Краулија *Robert Antelme: Humanity, Community, Testimony*. Харт у књизи не реферише на дела ових аутора.